

Evaluatiekader lerende evaluatie voor het Interbestuurlijk programma Vitaal Platteland

Beknpte toelichting over het kader, 29 mei 2020

Inleiding

Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) en het VU Athena Instituut hebben onlangs het evaluatiekader voor het programma Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP VP) gepubliceerd. De 'onderzoeksmethodiek voor het evalueren van transformerend leren en handelen' is te vinden op www.pbl.nl/vitaal-platteland. Deze tekst is een beknpte toelichting op de methodiek; voor details en achtergrond verwijzen we naar het hele document.

Een evaluatie gericht op het bevorderen van 'leren' en identificeren van betekenisvolle acties

Het IBP VP is een kortlopend beleidsprogramma (juni 2018 tot maart 2021) dat een impuls wil geven aan een transitie naar een 'economisch vitaal, leefbaar en ecologisch duurzaam platteland'. Dat betekent dat wat nu gebeurt in het kader van het programma niet alleen op korte termijn tot gewenste resultaten moet leiden, maar ook relevant moet zijn voor het bereiken van de langere-termijn transitieambities. De vraag is hoe je over de mate waarin dat laatste lukt zinvolle uitspraken kunt doen. Dat is wenselijk, omdat op basis van inzicht in lange termijn ambities bepaalde acties die in het kader van het programma worden ondernomen zijn bij te sturen.

Het evaluatiekader (figuur 1) is specifiek ontwikkeld om te helpen al dan niet het verband te zien tussen de acties uit het 'hier en nu' en de ambities voor de langere termijn. Wanneer er een verband is, spreken we van een betekenisvolle actie. Hiernaast is het belangrijk om daarop te reflecteren zodat er voortdurend bijgestuurd kan worden (dat wordt aangeduid met 'leren').

Hieronder bespreken we eerst de ambities van het programma IBP VP. Daarna lichten we toe hoe het evaluatiekader houvast biedt voor reflectie op de samenhang tussen ambities en acties.

Interbestuurlijk programma Vitaal Platteland

In het IBP VP ligt de focus op ontwikkelingen in de regio, die gefaciliteerd worden door het landelijk programma. In vijftien 'kansrijke' gebieden en in het overkoepelende landelijk programma werkt een groot aantal mensen aan een veranderstrategie naar een vitaal platteland. In elk van de gebieden is een gebiedsplan opgesteld om op een 'opgavegericht en interbestuurlijk' wijze de beoogde impuls aan de transitie te geven. De ambities daarbij zijn om (1) **concrete en structurele veranderingen te realiseren** om de inhoudelijke opgaven in de gebieden vorm te geven en (2) **anders te gaan werken** als vier overheden (Rijk, provincie, waterschap, gemeente). Deze ambities hebben als doel de trekkers en andere betrokkenen in de gebieden goed in staat te stellen vorm te geven aan hun plannen streven Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten ernaar op te treden als "één overheid" op basis van gelijkwaardigheid en werkend vanuit het perspectief van de gebieden en hun opgaven.

De uitdaging voor de betrokkenen bij het realiseren van deze ambities is om ze te verbinden aan de reeks van projecten en proeftuinen waaraan nu wordt gewerkt, om kansen te identificeren waarmee de langetermijndoelen beter binnen bereik komen en om belemmeringen die dat in de weg staan weg te nemen. De methodiek voor de lerende evaluatie is hierbij zeer behulpzaam, doordat het helpt te zien wanneer acties betekenisvol zijn – ook op de lange termijn – en hierover te leren. Het idee is dat het evaluatiekader samen met de onderzoeksmethodiek voor de betrokkenen zelf een instrument biedt om het **lerend vermogen** van de regio's en overheden te versterken.

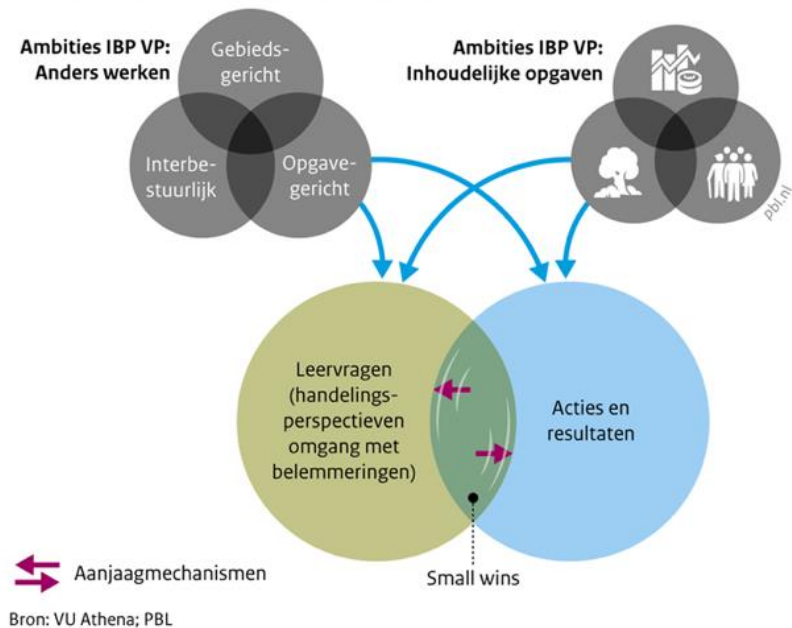
Het evaluatiekader

In feite stelt het evaluatiekader een 'driehoek' voor (zie figuur 1), waarin een relatie wordt gelegd tussen de volgende drie elementen in de praktijk van het IBP VP: ambities, leervragen en het aanjagen van veranderingen.

1. Ambities

De algemeen geformuleerde **ambities**, die in figuur 1 bovenaan zijn weergegeven, worden in elke regio op een eigen manier ingevuld. Een eerste vraag per gebied is: *waar streeft u naar met het oog op een 'vitaal platteland' op de lange termijn? Hoe krijgt bij u het idee van een transitie naar een 'economisch vitale, leefbare en ecologisch duurzame' regio gestalte? En het idee van een overheid die eendrachtig opgave- en gebiedsgericht werkt?*

Evaluatiekader voor het evalueren van transformerend leren en handelen in het Interbestuurlijk programma Vitaal Platteland (IBP VP)

Figuur 1

2. Leervragen en handelingsperspectieven

Bij het zoeken naar kansen om het streven naar een daadwerkelijke verandering effectief vorm te geven krijgt u ongetwijfeld te maken met belemmeringen die ervoor zorgen dat plannen niet één-twee-drie van de grond komen (zogenaamde **leervragen**). Bijvoorbeeld omdat het voor veel partijen om u heen voordelig lijkt om zaken zoveel mogelijk bij het oude te laten. Bekende belemmeringen zijn bijvoorbeeld een gebrek aan urgentie in de regio om op de korte termijn bepaalde problemen op te pakken; regelgeving die innovatie in de weg staat; financieringsinstrumenten die niet passen bij de nieuwe manier van werken; of werkwijzen en gewoontes die maken dat sommige kansen voor verandering gewoonweg niet opgemerkt worden... etc.. Dergelijke belemmeringen vragen om een gerichte aanpak, om uzelf en uw partners zich bewust te laten worden van wat doorgaans vanzelfsprekend lijkt, en daar ook daadwerkelijk iets aan te kunnen doen.

Het formuleren van leervragen helpt omdat u in het licht van transitie-ambities bewust vraagtekens kunt zetten bij wat vandaag de dag vanzelfsprekend lijkt. Bewustwording vindt plaats door wat u letterlijk of figuurlijk tegenhoudt bij het vormgeven van concrete plannen en ambities, te expliciteren in de vorm van vragen over 'hoe verder?' (zogenaamde **handelingsperspectieven**) en over belemmeringen daarbij (leervragen).

Het begrip 'leervraag' behoeft enige uitleg: een leervraag heeft typisch de vorm van een vraagzin waarin een tegenstelling wordt benoemd tussen een gewenste situatie (een doel, of ambitie) en een huidige (belemmerende) omstandigheid. Deze tegenstelling komt naar voren door middel van het woordje 'terwijl'. Een leervraag is bijvoorbeeld: 'hoe kan de extensivering van de landbouw als vliegwiel fungeren om de druk op het landschap te verminderen, terwijl de consument tot nu toe niet bereid lijkt om meer te betalen voor producten, en het aandeel bestemd voor de buitenlandse markt groot is?' De ondergeschikte zin, die begint met het voegwoord 'terwijl', is een aanduiding van kenmerken of elementen die door betrokkenen als belemmerend worden ervaren. Deze kunnen het karakter hebben van voorbijgaand ongemak. Maar ze kunnen ook, zoals in dit voorbeeld, duiden op aspecten die het realiseren van bepaalde doelen en ambities *structureel* in de weg staan, en die een gerichte langetermijnaanpak vergen waarbij gebiedsoverstijgende acties nodig zijn. Een tweede set vragen voor u als betrokkene bij het IBP VP is dan ook: Waar lopen we tegen aan: wie of wat houdt ons (soms letterlijk) tegen om onze ambities en (lange en middellange termijn) doelen te realiseren? Waar liggen kansen om de gewenste veranderingen te bewerkstelligen? Wat moeten we zien te veranderen zodat in een volgend stadium, voor ons of onze opvolgers, de kansen relatief wat makkelijker te grijpen zijn? Wat zijn onze handelingsperspectieven?

Die vragen leiden tot een aanvullende actie-agenda om naast de gebruikelijke projecttaken systematisch toe te werken naar structurele veranderingen die een transitie naar een vitaal platteland op termijn helpen versnellen.

3. (betekenisvolle) Acties, en het aanjagen van veranderingen

Een cruciaal onderdeel zijn de acties die in het kader van het IBP VP door betrokkenen worden ondernomen, in projecten op regioniveau, in proeftuinen, bij het vormgeven van het landelijke programma, etc.. Naast de gebruikelijke evaluatievraag 'doen we de dingen goed?' dringt bij een transitieprogramma zich de vraag op 'doen we de goede dingen?' Die laatste vraag kunt u op basis van bovenstaande stappen 1) en 2) voor uw eigen werkzaamheden beantwoorden. In de logica van dit evaluatie-instrument zijn die "dingen goed" die bijdragen aan het verminderen of wegnemen van de ervaren belemmeringen, of aan het creëren en benutten van kansen om dat te doen. In dat geval spreekt het evaluatiekader van zogenaamde '**betekenisvolle acties**'.

Het voordeel van de manier waarop het IBP VP is opgezet, is dat geen enkele regio het vormgeven van dergelijke betekenisvolle acties zuiver op eigen kracht hoeft te doen:

- de uitwisseling tussen de regio's in de Werkplaatsen biedt gelegenheid om elkaar te helpen bij het formuleren van handelingsperspectieven en het identificeren van wat structureel belemmerend is, en aangepakt behoeft te worden;
- de programmaorganisatie is in het leven geroepen om gericht strategisch de regio's te ondersteunen bij het identificeren van betekenisvolle acties die kansen creëren en belemmeringen weg nemen, en daar gewicht achter zetten.

Beide benoemt het kader als vormen van **aanjagen van veranderingen**.

Vervolg leren

Alle stappen tezamen vormen een continu leerproces. Het PBL en het VU Athena Instituut nodigen u van harte uit om gebruik te maken van het evaluatiekader om binnen uw eigen regio vorm te geven aan dit leerproces – dat wil zeggen, eigen ambities en leervragen te formuleren en op basis daarvan een actie-agenda uit te werken, en die – eventueel in samspraak met collega's uit andere regio's en met het programmateam – ter hand te nemen.

Meer informatie

PBL: Hiddo Huitzing, projectleider, E. Hiddo.Huitzing@pbl.nl

Het onderzoek Lerend Evalueren IBP VP kunt u volgen via de website: www.pbl.nl/vitaal-platteland.

Informatie over het IBP VP is te vinden via www.werkplaatsvitaalplatteland.nl.